

*Amtmandens
Døttre*

Kjerringa mot strømmen

☛ Camilla Collett, født Wergeland, var en foregangskvinne i kampen for kvinnefrigjøring i Norge. Hovedverket *Amtmandens Døttre* (1855) er den første norske *tendensromanen* – det vil si en roman med tydelig samfunnskritikk. Tendensen eller kritikken i boka retter seg mot den borgerlige kvinneoppdragelsen i samtida.

☛ Store deler av sitt voksne liv var Camilla Collett på reisefot, og det eneste faste i livet hennes var skrivingen. Hun brøt med kvinneidealet i samtida, både i liv og diktning, og omtalte seg selv som kjerringa mot strømmen.

En stimulerende oppvekst

☛ Camilla Collett vokste opp på Eidsvoll prestegård, der faren Nicolai Wergeland var sogneprest. Hjemmet deres gav grobunn for intellekt og kreativitet, både hos Camilla og den eldre broren Henrik. Faren var påvirket av nye tanker og ideer fra Rousseaus opplysningsfilosofi, og han sørget for at Camilla fikk mer utdanning enn det som var vanlig for jenter på den tida. Hun gikk på skole både i Danmark og Tyskland, hun lærte seg språk og var godt orientert i dansk og tysk litteratur. I tillegg var Camilla musikalsk og hadde interesse for teater.

☛ Selv om oppveksten på Eidsvoll var stimulerende nok, kjedet Camilla seg på prestegården i ungdomstida. Faren tok henne derfor med på reiser til blant annet Hamburg og Paris. Utenlandsreisene var en inspirasjon, her møtte hun nye mennesker og nye tanker.

En kvinnelig skribent

☞ Interessen for litteratur og samfunns-
spørsmål gjorde at Camilla Collett prøvde
seg som skribent mot slutten av 1830-
årene. Det håndskrevne bladet "Forloren
Skilpadde" kom ut på Eidsvoll, og hun
skrev sine første fiksjonstekster. I tillegg
skrev hun litteraturkritiske essay og artik-
ler. I hele denne perioden var hun også en
aktiv dagbok- og brevskriver.

☞ I 1841 giftet Camilla seg med Peter
Jonas Collett. Han var jurist, embetsmann
og politiker. Men han var også litteratur-
kritiker og en kulturinteressert person
som oppmuntret Camilla til å fortsette
med skrivningen.

☞ I 1842 kom *Nogle Strikketøisbetragt-
ninger*, kritiske tanker og skildringer av
omgangsformer og selskapsliv i dannede
kretser. Boka ble selvsagt gitt ut anonymt,

for det var ikke akseptert at en kvinne
kunne være forfatter i 1840-årene. På den
tida hadde Camilla også et samarbeid med
eventyrsamler Asbjørnsen og skrev tekster
sammen med han.

Amtmandens Døttre

☛ Camilla Collett hadde arbeidet med *Amtmandens Døttre* i lang tid da boka kom ut anonymt i 1855. Romanen regnes i dag som det første realistiske og samfunnskritiske verket i norsk litteratur, og som den første tendensromanen. Kritikken retter seg mot oppdragelsen og de samfunnsnormene som hindret unge jenter i å bestemme over eget liv.

☛ Handlingen i romanen er lagt til en amtmannsgård. Den yngste amtmannsdattera, Sofie, opplever at søstrene blir

giftet bort. Hun ser derfor med gru på at hun selv skal ende opp i et arrangert ekteskap uten kjærlyghet. Da hun møter den nyansatte fullmektigen på amtmannskontoret, oppstår det søt musikk mellom dem. Men mistolkinger og uheldige sammentreff gjør at det ikke blir noe mer av forholdet. At Sofie seinere får avklart hva som hindret henne i å få sin store kjærlyghet, hjalp ikke. Da var det for seint. Sofie var allerede giftet bort til en eldre enkemann og prest.

☛ Budskapet i romanen er at fornuftsektenskap ofte fører til undertrykking av individene, særlig kvinnen. Collett går så langt at hun omtaler kvinner som "varer". Kvinnen er et objekt i et mannssamfunn, sier hun.

En Eftermiddag for henvend tredise Aar siden var en Reifende, der kom Syd fra, fleget af paa Skydsflistet . . . i et af Landets nordlige Amter. Det var just i Stumringen. Han befandt sig i det lille Gjaestvoerelse indenfor den larmende Bondstue og iynes ret at være et Kov for det Aldebefindende, den ganske besunderlige Uro man overfaldes af . . . et Aldebefindende, der dennegang hel . . . Octoberdage hel

Kvinnesak

☞ *Amtmandens Døttre* er et pionerverk i kvinnesaksdebatten her til lands. Det er den første teksten som for alvor tematiserer kvinnes manglende rettigheter.

☞ Et annet poeng er at Camilla Collett ut fra dagens begreper kan defineres som *forskjellsfeminist*, i alle fall i *Amtmandens Døttre*. Hun argumenterer ikke for at menn og kvinner er like og derfor bør ha de samme rettighetene. Hun tar utgangspunkt i at menn og kvinner er *ulike*, men at kvinner må respekteres på lik linje med menn. Derfor er det retten til å bli hørt og sett – *som kvinne* – hun kjemper for.

☞ En del av samfunnsendringene som skjer mot slutten av 1800-tallet, fører gradvis til et nytt kvinnesyn. De teknologiske og industrielle framskrittene gjør at flere kvinner får lønnsarbeid. Urbanise-

ring og økende utdanning bidrar også til en gradvis endring i synet på kvinnens posisjon i samfunnet.

☞ Liberalismen og kravet om flere demokratiske rettigheter fører til bedre kår for kvinnene. Arveloven av 1854 gav døtre samme arverett som sønner. Ugifte kvinner fikk status som myndige i 1864, mens gifte kvinner ikke fikk denne statusen før i 1888. De fikk da rett til å disponere over egen formue. Disse ytre endringene skjer samtidig som Camilla Collett setter fokus på en indre emansipatorisk (frigjørende) side ved det å være kvinne i et mannssamfunn.

Vitsetegning fra 1869 som viser omsnudde kjønnsroller

Et moderne kvinneliv

☞ Etter bare ti års ekteskap med Peter Jonas Collett ble Camilla Collett enke. Hun satt aleine igjen med fire sønner, og enkepensjonen var beskjeden. Hun måtte derfor selge huset, og de tre eldste sønnene vokste opp videre hos slektninger av mannen. Den yngste sønnen ble igjen hos henne.

☞ Camilla Collett hadde en draging mot de store byene i Europa. Etter at hun ble enke, innledet hun et nomadeliv, der hun flyttet fra storby til storby i Europa mens hun skrev. I de europeiske storbyene hentet hun inspirasjon til skrivingen. Hun mestret både tysk og fransk og lot seg inspirere av forfattere som Honoré de Balzac, George Sand og Madame de Staël.

☞ Fra Berlin og Paris sendte Camilla Collett artikler til "Illustreret Nyhedsblad".

Det var et ukeblad for kunst, litteratur og vitenskap, der blant annet Jonas Lie var deleier og Henrik Ibsen redaksjonsmedlem. I disse reisebrevene forteller hun om de store byene, museene hun har oppsøkt, historiske steder hun har sett, og andre forfattere hun har møtt på reisene sine. Hun reflekterer og sammenlikner med forholdene hjemme og er særlig opptatt av kvinnens kår.

 ☞ I selvbiografien *I de lange Nætter* (1862) forteller hun om barndom og oppvekst på Eidsvoll. Men boka er også en videreføring av kampen for kvinnens rett til et fullverdig liv. I tittelen ligger det et vink om at hun ikke forteller for det "våkne" publikum, men for dem som ikke helt følger strømmen. Hun skaper et slags meningsfellesskap mellom outsiderne i samfunnet – nattmenneskene.

Politiske og juridiske rettigheter

☞ I perioden 1868–1873 utkommer tre bøker med tittelen *Sidste Blade*. Det er en

i samling artikler, essay, reiseskildringer og dagboknotater. Nå er det ikke bare den emosjonelle (følelsesmessige) frigjøringen Camilla Collett skriver om, som i *Amtmandens Døttre*. Collett reflekterer også over politiske og juridiske emner knyttet til kvinnesaken.

☞ I 1877 publiserer Camilla Collett *Kvinden i Litteraturen*, en stor utredning om emnet. Her studerer hun kvinnene i bøker av mannlige forfattere, og hun ser på dikterens holdninger. Hun stiller spørsmål ved hvor langt frigjøringen egentlig er kommet. Collett står her fram som en tidlig litteraturanalytiker og kritiker.

Kvinner sakskvinnene i 1970-årene førte arven etter Camilla Collett videre

«Stemmen lyder over en Gravhøi»

☞ I *Amtmandens Døttre* uttrykker Sofie: «Vår bestemmelse er å giftes, ikke å bli lykkelige. I den forstand har jeg sett begge mine eldre søstre oppfylle sin bestemmelse. De tok sine menn med overlegg, frivillig, og dog ville de ikke under noen omstendighet selv ha valgt dem.»

☞ Som Sofie hadde Camilla selv fått oppleve hva det vil si å ofre kjærligheten. Sytten år gammel møtte hun Johan Sebastian Welhaven i Kristiania og forelsket seg hodestups. Welhaven var en kjent dikter og samfunnsdebattant, og meningene hans – blant annet om diktning og den politiske utviklingen i Norge – stod i sterk kontrast til det faren og bror til Camilla mente. Det var derfor vanskelig for de to å gå inn i et forhold. Camilla Collett kjempet

hele livet for retten til å leve et liv i sannhet og i samsvar med egne følelser. På en bronsestatue av Camilla, plassert i småbåthavna i Kristiansand, står det skrevet på sokkelen: «Tro er man kun når man er det mot sig selv.»

☞ Da *Amtmandens Døttre* kom i ny og omarbeidet utgave i 1879, stod navnet Camilla Collett på forsida for første gang. Tidligere var boka gitt ut anonymt, men nå hadde det skjedd en del endringer som gjorde det mulig å være kvinnelig forfatter. En tydelig bekreftelse på dette var at Collett fikk halv diktergasje (kunstnerlønn) av Stortinget i 1876.

☞ Utover i 1870-årene er det flere tegn på at kampen for kvinnens rettigheter er i ferd med å gi resultater. Tida er nå åpen for å sette kritisk søkelys på emner som har med kvinnens samfunnsrettigheter å gjøre. Andre store forfattere, som Ibsen,

Kielland og Lie, skriver nå samfunns-
kritiske tekster som alle rommer sterke,
selvstendige kvinner med styrke og vilje,
og de har det til felles at de er i opposisjon
til hykleri og undertrykking. En ny tid og
nye holdninger er i emning.

☞ I 1884 ble Norsk Kvindesagsfore-
ning stiftet. Kampen motstrøms hadde
gitt resultater. Camilla Collett var selv en
stor inspirator både for Amalie Skram og
andre unge kvinner som skulle komme
seinere.

☞ De to siste bøkene av Camilla Collett
kom ut i 1879 og 1885. Begge er samlinger
av tidligere artikler og essay, og begge har
tittelen *Mod Strømmen* (I og II). Det er
her hun identifiserer seg med kjerringa
fra folkeeventyret, kjerringa som fløt mot
strømmen: «*Og saa vil jeg blive ved at
klippe og klippe de seige Strengde, der bin-
der os til den gamle Trældom, blive ved,*

*blive ved, indtil Stemmen lyder over en
Gravhøi.»* Collett døde i 1895, men stem-
men hennes inspirerer fortsatt kvinner.

